

6. Tam samo. – F.37. – Op.13. – Spr.400.
 7. Tam samo. – Spr.401.
 8. Tam samo. – Spr.402.
 9. Dianova N. Rozvytok rymo–katolyc'koi' cerkvy v Odesi u XIX st. (na materialah Derzhavnogo arhivu Odes'koi' Oblasti) // Chornomors'ka mynushyna. – 2016. – Vyp.11. – S.39–48.
 10. Dianova N. M. Rol' katolyc'kogo naselennja mist Pivdennoi' Ukrai'ny v pershij polovyni XIX st. // Zapysky istorychnogo fakul'tetu. – Odesa, 2008. – Vyp.19. – S.171–181.
 11. Dianova N. M. Formuvannja naselennja mist Pivdennoi' Ukrai'ny u doreformenij period (kinec' XVIII st. – 1861 r.).: dys. kand. ist. nauk: 07.00.01 / Odes'kyj nacional'nyj un–t im. I. I. Mechnykova. – Odesa, 2003. – 208 s.
 12. Dianova N. M. Formuvannja etno–konfesijnoi' struktury naselennja mist Pivdennoi' Ukrai'ny (kinec' XVIII – persha polovyna XIX st.):. – Odesa: Astropynt, 2010. – 176 s.
 13. Novorossijskij kalendar' na 1893 god. Izdavaemyj Odesskim gorodskim obshhestvennym upravleniem. – Odesa: tip. V. V. Kirhnera, 1892. – 141+156+20 s.
 14. O brakah hristian nepravoslavnogo ispovedanija mezhdu soboj i s licami ispovednanija pravoslavnogo // Svod zakonov Rossijskoj imperii. – T.10. – Ch.1.: Grazhdanskije zakony. – St.67.
 15. O vosprishhenii duhovenstvu rimo–katolicheskogo ispovedanija obrashhat' ljudej pravoslavnogo ispovedanija obrashhat' ljudej v svoju veru. // Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii (dali – PSZRI). – Sobranie 2. – T.6. – №3908.
 16. O dozvolenni svobodnogo bogosluzhenija vsem hristianskim veroispovedanijam v Rossii // PSZRI. – Sobranie 1. – T.9. – №6693.
 17. Shishmarev V. F. Romanskije poselenija na jube Rossii. – Leningrad: Nauka, 1975. – 278 s.
 18. Archivio di Stato di Napoli/Ministero degli Esteri (A.S.N./M.E.). – F.7137, D. Rossi, P. Rocco et alii, agosto 1841.
 19. A.S.N./M.E. – F.7138, Il principe di Santa Severina al Ministero degli affari esteri, 20 novembre / 2 dicembre 1846.
 20. A.S.N./M.E. – F.7138, Il Principe di Santa Severina al Principe di Scilla, 20 marzo 1847.
 21. A.S.N./M.E. – F.7139, M. Nugnes di S. San Secondo al Marchese Fortunato, 2 gennaio 1852.
 22. A.S.N./M.E. – F.7139, M. Nugnes di S. San Secondo al Marchese Fortunato, 11/23 gennaio 1852.
 23. L'Archivio di Stato di Torino (A.S.T./Materie politiche per rapporto all'Estero (M.E.)/Consolati Nazionali (C.N.)), Odessa, marzo 1, L. Dattili al Ministero degli Affari Estero, 30 novembre 1818.
 24. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 1, L. Chirico, L. Pezzer, M. Lucovich al Conte Dattili, 24 dicembre 1818.
 25. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 1, L. Dattili al Ministero degli Affari Estero, 29 febbraio 1819.
 26. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 3, G. Milanta al Conte della Torre, 25 febbraio 1831.
 27. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 3, Copia della dichiarazione di Nestore Sviatencoff, 24 marzo 1831.
 28. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 3, G. Milanta al Conte della Torre, 4 giugno 1831.
 29. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 4, L. Milanta al Conte della Margarita, 4 settembre 1840.
 30. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 6, Cav. d'Andreis al Cav. M. d'Azeglio, 16 giugno 1852.
 31. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 6, G. Galateri al Conte di Cavour, 27 aprile 1857.
 32. A.S.T./M.E./C.N., Odessa, marzo 6, A. Repetto al Conte di Cavour, 1 ottobre 1858.
 33. Assemblée Generale délia Società Italiana di Beneficenza a Odessa 1888, anno III della fondazione. – Odessa: Tipografia A. Schultze, 1889. – 23 p.
 34. Boico G. G., Vignoli G. L'olocausto sconosciuto. Lo sterminio degli italiani di Crimea. – Seconde edizione. – Roma: Settimo Sigillo–Europa Lib. Ed, 2009. – 63 p.
 35. Immigrazioni, emigrazione e colonie nella Russia meridionale // Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia. – 1877. – 10 ottobre.
 36. Immigrazioni, emigrazione e colonie nella Russia meridionale // Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia. – 1877. – 13 ottobre.
 37. Immigrazioni, emigrazione e colonie nella Russia meridionale // Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia. – 1877. – 16 ottobre.

Fedenko O. O., senior researcher, State Archive of the Odesa Region (Ukraine, Odessa), fedenkoolena@gmail.com

Italians in the formation and support of the Roman Catholic community of Odesa in the 19th century

The article deals with the issue of the participation of Italian subjects in the formation of the Catholic community in Odesa and the promotion of the Roman Catholic Church in the Southern Ukraine. The sources of the study were the documents of the State Archives of Odesa region and the Turin State Archives. During the study, it was discovered that the members of the Italian community of Odesa materially supported the creation and operation of Roman Catholic churches and stood at the origins of the Catholic school in Odesa. The author explained that the venerable members of the Italian community were priests (A. Denarius, A. Bernucci, V. d'Urbania, E. Rossi), who served worship for both permanent residents of the city of Italian subjects and crews of Italian vessels. The author explained that because of the religious policy of the Russian Empire, which required the christening of children from mixed slugs in Orthodoxy, the Italian community of Odesa at the end of the 19th century consisted half of the Orthodox, which led to rapid assimilation with Russian subjects.

Keywords: Catholic Church, Italians, consul, Odesa.

* * *

УДК 94:351.825(477.83/.86)«1901/1914»

Янюк І.,

здобувач кафедри стародавньої та середньовічної історії, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, методист Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (Україна, Тернопіль), Janjuk1992@gmail.com

Українська кредитна кооперація і парцеляційні процеси у Східній Галичині на початку ХХ ст.

Досліджено трансформацію особливостей функціонування української кредитної кооперації та парцеляції поміщицької земельної власності (поділу великих маєтків на маленькі ділянки з метою подальшого продажу) у контексті соціально–економічних процесів, які відбувалися у Східній Галичині упродовж початку ХХ ст. – 1914 р. Автором проаналізовано стан розвитку та основні напрями діяльності української кредитної кооперації у Східній Галичині у зазначений час. Визначено місце парцеляції в економічній структурі Східної Галичини означеного періоду. Досліджено зв'язок українських фінансово–кредитних установ із парцеляційними процесами, які відбувалися у Східній Галичині у зазначений час. Висвітлено участь верхівки українського греко–католицького духовенства в українському кооперативному русі, зокрема, у фінансово–кредитній кооперації та їх внесок у розбудову української парцеляції у Східній Галичині. Розкрито вплив соціально–економічних процесів на українську кредитну кооперацію та парцеляцію.

Ключові слова: товариство «Земля», кооперативний банк «Земля», парцеляція, земельна ділянка, село, кооператив, фінанси, український кооперативний рух, банк.

Актуальність дослідження української кредитної кооперації та парцеляції у Східній Галичині на початку ХХ ст. – 1914 р. полягає у невеликій кількості досліджень на цю тему та суспільному запиті на дослідження соціально–економічної історії українського народу.

Наукова новизна ґрунтується на тому, що автор статті використав неопубліковані архівні джерела, які зберігаються у Центральному державному архіві України у м. Львові (далі – ЦДАЛ України) та обласних державних архівах.

Мета дослідження – проаналізувати особливості функціонування української кредитної кооперації та проведення парцеляції у Східній Галичині упродовж початку ХХ ст. – 1914 р.

Для досягнення поставленої мети автор поставив такі завдання: дослідити діяльність української кредитної кооперації у Східній Галичині у зазначений період,

визначити стан проведення парцеляції у Східній Галичині упродовж початку ХХ ст. – 1914 р.

Праці, які характеризували соціально-економічний розвиток Східної Галичини у зазначений період з'явилися ще на початку ХХ ст. На цю тему писали К. Левицький [1], С. Данилович [2], Є. Олесницький [3] та Т. Войнаровський [4]. Досліджували цю тему представники української діаспори, зокрема, С. Бородаєвський [5] та І. Витанович [6]. У процесі наукового дослідження використовувалися напрацювання радянського дослідника М. Зільбермана [7].

Окреслену тематику досліджували такі сучасні українські науковці: О. Цяпало [8, с. 103–107], Й. Шимонович [9], З. Комаринська [10–11], М. Вітенко [12–14], Ю. Лузан [15, с. 50–53], О. Реєнт, та І. Патер [16, с. 498–519], Ф. Стеблій та М. Кравець [17, с. 428–457], П. Леоненко [18, с. 140–149], Н. Коростіль [19, с. 141–148], Л. Дрогомирецька [20, с. 44–50], І. Гавліч [21, с. 68–72], М. Гладун [22, с. 115–124], Н. Жулканич [23, с. 72–76], А. Кліш [24, с. 31–34], І. Чуйко [25, с. 76–81], М. Чорна [26, с. 177–183], Р. Вєпрів та І. Гнип [27, с. 64–71].

Окремі аспекти соціально-економічного розвитку Східної Галичини визначеного періоду на прикладі функціонування окремого кооперативу (парцеляційного товариства «Земля»), досліджував автор цієї статті. Зокрема, висвітлено типову структуру парцеляційного кооперативу [28–29] та умови його функціонування напередодні Першої світової війни [30–32], а також висвітлив деякі аспекти участі Греко-Католицької Церкви в українському кооперативному русі Східної Галичини зазначеного періоду [33, с. 98–99].

Джерельною базою дослідження є матеріали, які зберігаються у ЦДАЛ України [34–39] та Державному архіві Львівської області [40]; публікації газети «Діло» [41]; спогади Т. Войнаровського, видані українською еміграцією [42]; статті української діаспорної періодики [43] та матеріали електронної бібліотеки Інституту історії НАН України [44].

На початку ХХ ст. – 1914 р. ключовим питанням в аграрному середовищі Східної Галичини була проблема перерозподілу земельних ресурсів між консервативною поміщицькою елітою та новою верствою окремих селянських господарств, які з'явилися після скасування панщини у 1848 р. Слід зазначити, що за різними даними 90–95% українців проживало на селі (всього селяни складали 75% від населення краю) [4, с. 5; 23, с. 74], тому для українців питання покращення аграрних відносин було надзвичайно актуальним.

І. Гавліч, характеризуючи соціально-економічний розвиток Австро-Угорщини цього періоду, наголошувала на таких явищах, як: феодальне землевпорядкування, аграрне перенаселення, низька оплата праці, високий рівень заборгованості сільських господарств, значний податковий тиск [21, с. 69].

Основною проблемою економічного розвитку аграрного середовища Східної Галичини було те, що переважна більшість землі зосереджувалася у руках земельних магнатів (дідичів), більшість з яких, були поляками. Селянські ж господарства в основному володіли землею у недостатній кількості для забезпечення гідного життя. Н. Жулканич вважає, що суттєво вплинула на розміри селянських землеволодінь комасація, яка проводилася у 60–90-ті рр. ХІХ ст. У її

ході поміщиками штучно завищувалася якість землі, внаслідок чого селяни отримували менші ділянки [23, с. 73]. На початку ХХ ст. 80% селян Східної Галичини були безземельними або володіли незначними земельними ділянками. Через те, що земля стала товаром, на неї зросла ціна. У 1901 р. – вартість 1 га землі у Східній Галичині становила 790 австрійських крон (далі – кр.), у 1909 р. – 1264 кр. [23, с. 74]. Через це значна частка сільських господарств, яка володіла незначними за розмірами земельними ділянками, взагалі не могла прогодувати свою сім'ю. Це змушувало українців поневірятися у наймах або влазити у боргову кабалу, адже такий стан речей сприяв лихварству – виданню позичок під високі відсотки, які селяни не завжди могли повернути, втрачаючи заставлене майно [8, с. 105].

Продуктивність праці селянських господарств була вкрай низькою (урожайність була у 1,5–2 рази нижчою, ніж у розвинутих європейських країнах) [43, с. 190]. Причиною цього Н. Жулканич вважає застосування українськими селянами застарілих методів обробітку землі. У такій ситуації власники малих земельних наділів не могли навіть забезпечити себе мінімальними потребами [23, с. 74]. Погоджуючись із цим твердженням, слід зазначити, що вагомою причиною низької урожайності був натуральний спосіб ведення господарства, який не сприяв виробленню у селян мотивації до інтенсифікації праці.

Крім того селяни ще й обкладалися низкою поземельних податків. Земля і нерухомість у Східній Галичині була обтяжена податками більше, ніж інші провінції імперії [8, с. 105]. Це пояснюється низьким рівнем розвитку інших секторів економіки, відтак високими податками на чи не єдині відносно розвинуті галузі економіки компенсувався дефіцит податкових надходжень до бюджету.

Низька оплата праці призводила до селянських страйків. М. Вітенко вважає, що селянські страйки, які почали спалахувати на початку ХХ ст., полегшили доступ українських кооперативів до парцеляції. Наведено приклади страйків у с. Бушова Рогатинського повіту, с. Кончаки і с. Демидів Станиславівського повіту, які відбулися у 1906 р. [13, с. 76–77]. Ймовірно, що селянські страйки здійснили вплив на зменшення тиску на українські кооперативи, проте більш вагомим чинником їх розвитку, на нашу думку, була діяльність лідерів кооперативного руху, зокрема їх співпраця із впливовими особами Австро-Угорщини.

Т. Войнаровський зазначав, що у Східній Галичині у другій половині ХІХ ст. частка володінь великих землевласників була удвічі більшою, ніж в інших провінціях Австро-Угорщини і становила 60% від усього земельного фонду. При цьому близько 80% табулярних землеволодінь зосередили у своїх руках польські роди [13, с. 73]. Такий стан речей призводив до занепаду великого поміщицького землеволодіння і до розвитку банківсько-лихварської системи на землях Східної Галичини. Дивно, але самі поміщики часто зверталися не до банківських установ, а до лихварів, які їм позичали гроші під високі відсотки. 74% іпотечних позик Австро-Угорщини видано у Східній Галичині і Північній Буковині [8, с. 106].

Різні за формою кредитні установи діяли на території Східної Галичини ще з часу її приєднання до Австро-

Угорщини. Проте зі скасуванням панщини, а отже і з радикальною зміною соціально-економічної структури східногалицького села, змінилася і форма діяльності кредитних установ.

У Рустикальному банку (заснованому в 1867 р.) кредит надавався у розмірі не більше 3/5 вартості не обтяженої боргами у заставних листах чи готівкою. Розмір позики готівкою не міг становити більше 20% від вартості іпотеки. Термін кредиту сягав не більше двох років. Видавалися і кредити на 6–14 років, але лише заставними листами [8, с. 104].

У 1890 р. земельні магнати, за сприяння Австро-Угорщини, заснували парцеляційний банк, який надавав позики на виплату на 5–10 років для купівлі землі [10, с. 59]. Усього в 1900 р. у Львові налічувалося 39 українських фінансово-кредитних і господарських підприємств, які об'єднувалися у Крайовий союз кредитовий (далі – КСК) [10, с. 60].

Проте більшість українських селян не мали доступу до банківських кредитів, бо в аграрному середовищі було поширене лихварство – надання позичок під 300–400% річних, за принципом «чим менша сума – тим більший відсоток». Великі банки давали кредит під 7% річних, але на значні суми [17, с. 434]. Наприклад, для отримання кредиту в розмірі до 10 млн. кр. у крайовому банку Львова потрібно було мати в наявності не менше 10 тис. кр. власного капіталу, а також розвинений вексельний портфель, зразкове фінансове становище і ведення діловодства [25, с. 77].

У той період велике поміщицьке землеволодіння переживало кризу. Великі землевласники – представники польської і австрійської аристократії погано орієнтувалися у нових економічних умовах. Змінювати свій стиль життя їм не дозволяли традиції. Вони здебільшого жили за кордоном, а маєтки (яких часто ніколи не бачили) віддавали на управління найнятим управителям, які мали лише надсилати своїм роботодавцям прибутки від землі [13, с. 74–76].

Через зростання конкуренції, земля приносила усе менше прибутків, а їхній спосіб життя, вимагав усе більших витрат. Відтак, часте перебування поміщиків серед західноєвропейських аристократів та підприємців призвело до збільшення споживацьких запитів у представників багатих верств населення, які неможливо було задовольнити із тих прибутків, що вони отримували зі своїх маєтків. Такий стан речей спонукав поміщиків до змін способу управління землею. Деякі з них усе ж почали цікавитися передовим досвідом і змінювали спосіб управління і функціонування своєї земельної власності [13, с. 75]. Інші продавали частину своєї землі і вкладали отримані з цього кошти у промисловість [14, с. 83–84]. Проте більшість поміщиків використовували екстенсивний шлях розвитку в основному витрачаючи виручені від продажу своєї землі кошти на розваги або придбання дорогих речей. Деякі з них використовували землю у державних концесіях (часто у збиток державі), заставляли у борг, а виручені від цього кошти витрачали на непомірну показну розкіш свого життя. Інколи продавали землю, але дуже рідко змінювали самотужки спосіб її використання, намагаючись перетворити свої масштабні землеволодіння у прибуткове господарство [14, с. 84].

Таким чином, у Східній Галичині на початку ХХ ст. склалася ситуація, коли велике землеволодіння

перебувало у кризі через неефективність власників [14, с. 89]. Селяни ж, які вміли і хотіли займатися сільським господарством, не могли це робити через відсутність пропозиції на якісну землю (поміщики не спішили продавати родючі землі), а також відсутність доступу до дешевого капіталу.

Про будь-який стабільний розвиток у таких умовах годі було й думати. Тим більше, що дідичів аж ніяк не можна було назвати ефективними власниками [14, с. 85]. Багато з них, як вказувалося вище, ніколи не бачили своїх маєтків, не думали про їхній розвиток. Вони жили у своїх будинках за кордоном і тратили прибутки, отримані від своєї земельної власності.

Саме тому для держави велике землеволодіння було проблемою і австро-угорський уряд намагався її вирішити, враховуючи економічні інтереси аристократії. Найбільш прийнятною формою відчуження землі став її поділ з метою подальшого продажу [14, с. 89]. Таким чином, замість одного великого маєтку мало б з'явитися багато невеликих господарств, які мали конкурувати між собою і таким способом розвиватися. Задля реалізації цієї програми уряд видавав закони і стимулював розпродаж великих земельних володінь шляхом їх поділу на невеликі (а отже і доступні) земельні ділянки. Від латинського слова «parcel» («поділ») цей процес отримав назву «парцеляція» [44].

Українські інтелектуальні кола усвідомили, що процес парцеляції – це шанс для українських селян. Багато українських діячів розуміли, що відродження нації неможливе без належного економічного підґрунтя, оскільки без фінансів неможлива будь-яка національно-просвітницька діяльність [6, с. 134–136].

Засновник товариства «Земля» Т. Войнарівський вважав парцеляцію найефективнішим способом переведення земельних володінь із польсько-австрійської аристократичної власності до української індивідуальної селянської [42, с. 21], а також однією із найважливіших у системі забезпечення економічної основи для життєдіяльності українського народу. Адже, саме через парцеляцію українське селянство могло отримати землю для ведення сільського господарства [34, арк. 2].

Піднесення українського народу в якості альтернативи польським силам, було вигідне австрійській владі та економічній еліті, тому ініціатива українських інтелектуалів отримала підтримку у Відні. З 1889 р. у Східній Галичині почали утворюватися спеціальні маленькі банківські відділення – «райфайзенки». Вони видавали дешеві кредити у необхідному для селян розмірі. Таким чином, українські селяни отримали доступ до потрібного для купівлі земельних ділянок капіталу [5, с. 337].

Проте виявилось, що одного бажання працювати на землі недостатньо для того, щоб селянин зміг належно забезпечувати себе і свою сім'ю. Для цього було потрібно отримати належні знання із передових, на той час, аграрних технологій, навички орієнтування у правовому полі Австро-Угорщини та суспільно-політичних процесах, хоча б первинні знання про ринок продукції та особливості його функціонування. Для цього було потрібно проводити просвітницьку роботу серед сільського населення Східної Галичини [6, с. 137].

Тодішня східногалицька українська еліта шукала шляхи найбільш гармонійної організації роботи у

сільськогосподарському секторі. Учені–економісти видавали праці із політичної економіки. У цьому питанні було об'єднано зусилля галицької інтелігенції із наддніпрянською. У результаті спільної роботи зроблено висновки, що найбільш оптимальною формою організації сільського господарства для українців, виступала кооперація [20, с. 45]. Зокрема, кредитна, невід'ємним елементом якої був кооперативний банк «Земля».

Для організації сільськогосподарської кооперації необхідно було зібрати готових до роботи у ній осіб – найактивніших селян–господарів, які хотіли б працювати на землі. Виявилось, що більшість селян не були готові до ведення економічної діяльності. Вони вміли працювати в полі, вирощувати худобу, виготовляти деякі знаряддя праці, проте українські селяни поняття не мали як з цього отримувати економічний зиск. Навіть більше – в українському селі було чимось непопулярним думати про економічну вигоду. Відповідно, задля розвитку кооперації у селі, потрібно було змінювати господарську свідомість українського селянства. Українська еліта у прагненні реалізувати ці завдання йшла двома шляхами. Інтелігенція і правники організували зачатки кооперативного руху в читальнях «Просвіти». Саме з читалень «Просвіти», на думку К. Левицького, розвинулася українська страхова кооперація [1]. Вважаємо, що таке твердження доцільно поставити під сумнів через його суб'єктивність (К. Левицький таким способом підвищував свою роль у зародженні українського кооперативного руху), а також сучасні дослідження дозволяють стверджувати, що українська кооперація зроджувалася із декількох центрів, окрім товариства «Просвіта», наприклад, ще активно функціонувало товариство «Дністер» та ін.

Наступною вагомою соціальною групою в українському суспільстві, яку можна віднести до національної еліти того часу, було греко–католицьке духовенство. Особливо сильним став поштовх до його діяльності у сфері економіки після висвячення митрополитом Андрея Шептицького, яке відбулося у 1899 р. [6, с. 137].

Проте А. Шептицький не був єдиним у своїх поглядах на участь Греко–Католицької церкви в економічному житті українського народу. Умови участі духовенства, сама ідея діяльності священнослужителів на ґрунті економічного просвітництва називала раніше. Митрополит А. Шептицький лише об'єднав ці окремі ініціативи у цілісну концепцію. На нашу думку, з часом він став чи не ключовою фігурою у функціонуванні східногалицької кооперації.

Активно йому у цьому допомагав його помічник та господарський адміністратор Т. Войнаровський, нащадок переселенців із Наддніпрянської України [42, с. 15]. Вперше питання сільського господарства зацікавило його тоді, коли він був парохом на Коломиїщині у 1885 р. [42, с. 19]. Жителі с. П'ядики через надмірні борги здавали землю за безцінь німецьким орендаторам, а самі поневірялися на заробітках та поступово спивалися [42, с. 20]. Т. Войнаровський допоміг селянам вирішити їх проблеми із банком та орендаторами, налагодив господарство у селі. Саме тоді йому вперше і спала на думку ідея збільшення селянського землеволодіння шляхом парцеляції [42, с. 21]. Т. Войнаровський почав втілювати у життя ідею закупівлі селянами, які

не мали вільних фінансів, землі шляхом іпотечного кредитування. Він домовився із крайовим Земельним банком про кредити під заставу землі на 18 років під 4% річних [42, с. 22]. У с. Топорівці Т. Войнаровський розпочав реалізовувати парцеляцію поміщицьких земель [42, с. 23]. Саме у той час він набув необхідний досвід роботи у цій сфері діяльності, здобув потрібні для аграрного підприємництва навички та уміння.

Він спільно із А. Шептицьким брав активну участь у розробці економічної програми українців та намагався реалізувати її на практиці. Т. Войнаровський вважав, що без економіки не може повноцінно існувати ні держава, ні народ. Посилаючись на досвід історії Європи, ще з часів давнього Риму, він доводив, що саме на основі земельної власності можна будувати успішну економіку та сильну державу. Задля закладення потужного економічного підґрунтя необхідно було збільшити питому вагу українців у земельній власності. Прототипом держави Т. Войнаровський вважав родину [4, с. 38]. Він зауважував, що причиною загибелі цивілізації минулого було те, що у народі відібрано засоби виробництва і земля стала товаром [4, с. 25]. Він не вважав аграрний сектор спекулятивним виробництвом, яке б давало значний прибуток [4, с. 1]. З цим твердженням важко не погодитися, адже рентабельність аграрного сектору значно менша 100%, а неодмінною умовою спекуляції, на нашу думку, є рентабельність більше 100%.

Слід зауважити, що парцеляція маєтків не була визнана єдиним засобом розвитку економіки. Відомий український суспільно–політичний діяч Юліан Бачинський створив концепцію відродження Української держави на засадах економічного детермінізму. Відтак, він виступав проти парцеляції поміщицьких маєтків, оскільки вважав, що майбутнє українського аграрного сектору не у дрібноземельному господарстві, а у фермерському та «мужицьких фільварках» [19, с. 142]. Ці твердження є дискусійними, проте єдиним ефективним способом ненасильницького перерозподілу землі, який отримав практичне втілення була саме парцеляція.

Проте більшість тогочасних економічних структур дотримувалися ідеї парцеляції [24, с. 32]. Для того, щоб створити для селян максимально сприятливі умови для купівлі земельних ділянок і подальшого їх обробітку, потрібно було забезпечити селян дешевим кредитом. Переважна більшість тодішніх кредитів видавалися лихварями або банками із іноземним капіталом під величезні відсотки (найпоширеніші відсоткові ставки у лихварів становили 100–200%, хоча бували і винятки, як 500% так і 24% річних) [17, с. 434].

Слід зазначити, що робота кредитних установ, як у досліджувані часи, так і досі, має певні особливості. Так, банки, які функціонували у аграрному середовищі, не могли функціонувати за тими ж економічними законами, що й ті, які працювали із промисловістю, через, вказані вище, особливості аграрного господарства.

Особливість кооперативних банків (далі – КБ) полягає у тому, що він: не ставив за мету одержати прибуток для себе, а для сільськогосподарського підприємства надавав максимально низькі і зручні кредитні ставки; членами КБ могли бути в основному сільськогосподарські підприємства; працював в інтересах своїх членів; нечлени могли користуватися не більше 20% від загальних обсягів послуг [15, с. 50–53].

Відтак, простежувалася необхідність створення потужної української аграрної кредитної установи. Із цією метою Т. Войнаровський зустрічався із прем'єр-міністром Австро-Угорщини Ернестом Кербером, який пообіцяв йому надати державні позики та гарантії на цінні папери. Цю установу планувалося назвати «Парцеляційний банк». Е. Кербер планував добитися його кредитування на 10–15 млн. кр. під 4% річних. Після цього Т. Войнаровський почав вивчати статуту чи не усіх австрійських банків, щоб якісно облаштувати майбутню фінансову установу [42, с. 43–44].

Е. Кербер досить серйозно ставився до цього проекту. Він зазначав, що за допомогою парцеляційного банку українці нарешті зможуть стати господарями на власній землі. Е. Кербер планував дозволити банку видавати облигації на 1 млрд. кр., на час, поки українці не знайдуть капіталу на половину статутного фонду, цією інституцією мав управляти представник банку із Відня, який мав кредитувати установу на 15 млн. кр. [42, с. 45].

Т. Войнаровського Е. Кербер хотів призначити технічним директором банку, адже той мав вже досвід парцеляції. Директором із юридичних питань Т. Войнаровський порадив Євгена Олесницького – відомого стрийського адвоката (Є. Олесницького Ілля Витанович відносив до передових кооперативних діячів Східної Галичини, так само, як інженера Андрія Корнелю та самого Т. Войнаровського) [6, с. 159]. Проте ані Т. Войнаровський, ані Є. Олесницький не змогли порозумітися у цьому питанні із К. Левицьким, який вважав занадто недоцільним і ризикованим утворювати парцеляційний банк, а прагнув зосередити сили на розбудові значної кількості дрібних ошадних кас, так званих «райфайзенек» [42, с. 47]. Саме відсутність підтримки у широких колах української еліти і призвела до краху ідеї парцеляційного банку. Т. Войнаровський вважав, що причиною цього було небажання допустити зростання впливу Є. Олесницького. І називав відмову Народного комітету від цього проекту найбільшим ударом у своєму житті [42, с. 48]. Натомість, створено парцеляційний відділ КСК, де певний час працював Т. Войнаровський.

У 1907 р. Т. Войнаровський став депутатом до Віденського парламенту. Він вважав це втраченим часом, оскільки проукраїнські сили не мали достатньо голосів для того, щоб ухвалювати необхідні рішення [42, с. 56]. У цей же рік повноваження парцеляційного відділу КСК делегували новій структурі, яка отримала назву «Парцеляційне товариство «Земля». Основним його завданням було займатися парцеляцією у Галичині та Буковині [37, арк. 40]. Воно, за інформацією газети «Діло», було першим українським парцеляційним товариством [41, с. 1].

Слід зазначити, що свою основну діяльність – парцеляцію маєтків товариство «Земля» у Львові здійснювало в умовах бездержавності українського народу. М. Гладун зазначає, що поляки були незадоволені тим, що українці брали під контроль значну кількість земель сільськогосподарського призначення, позаяк у 1902 р. на одному з польських форумів, їхні політичні діячі закликали «не видати українцям ні дюйма нашої землі» [22, с. 116].

8 грудня 1909 р. Т. Войнаровський організував скликання установчих зборів Земельного іпотечного

банку (далі – ЗІБ) зі статутним капіталом 1 млн. кр. [42, с. 60]. Судячи із ресурсів, зосереджених навколо цього кооперативу, стало очевидно, те що саме на нього робила ставку українська еліта. 90% із 5 млн. статутного капіталу ЗІБ належали греко-католицьким священникам. Вони входили до керівництва банком, зокрема о. Йосиф Сліпий [27, с. 67]. Метою діяльності цього банку було надання селянам довготермінових (до 50 років) кредитів для дрібних господарств [8, с. 107] під 4,5% річних [17, с. 141]. Такі позики напередодні Першої світової війни становили від 64 – до 71% від усіх позик, які надавав цей кооператив [8, с. 107]. Таким чином, ЗІБ став основним джерелом кредитів для торговельних та виробничих сфер [18, с. 141]. У 1910 р. він перебрав справи іпотечного кредитування у КСК [9, с. 168].

Заснування ЗІБ дослідники цього періоду вважають важливим аспектом в економічній історії Східної Галичини. Через те, що крупні банки не забезпечували потреб дрібних селянських господарств у кредитуванні, О. Цяпало називає його заснування «економічною самообороною Галичини» [8, с. 107].

На початку ХХ ст. на землях Східної Галичини діяло понад 1 тис. кредитних установ, а вже у 1912 р. – 2974 [11, с. 50]. Кредити дрібним селянським господарствам Східної Галичини надавали саме українські кредитні інституції [18, с. 145].

До Першої світової війни українцям так і не вдалося добитися суттєвих зрушень у земельному питанні на свою користь. Є. Олесницький у брошурі «Яка має бути наша рільнича організація?» подавав такі статистичні дані: 75% населення краю – селяни, 90% українців – селяни [3, с. 5]. О. Реєнт у виданні «Історія українського селянства» вказує, що у західноукраїнських селах станом на 1914 р. продовжувало проживати 90% населення, більшість якого була зайнята в аграрному секторі [16, с. 499]. Українці змогли парцелювати упродовж 1852–1912 рр. лише 38 тис. га із 276 тис. га [12, с. 209] (тобто лише 13,7%).

Отже, на початку ХХ ст. у Східній Галичині була достатньо поширена система українських кредитних установ. У неї були усі передумови для подальшого розвитку, оскільки українські селянські господарства відчували гостру нестачу дешевих кредитних коштів.

Парцеляційні процеси були чітко пов'язані із кредитно-фінансовою системою. Українцям не вистачало вільних обігових коштів для купівлі земельних ділянок. За вирішення цієї проблеми взялася верхівка українського греко-католицького духовенства на чолі з А. Шептицьким, які вкладали свої фінанси у відкриття кредитних установ, що мали обслуговувати парцеляцію поміщицьких господарств.

Подальші перспективи наукових досліджень у цьому напрямку вбачаємо у розкритті ролі кредитно-фінансових кооперативів в інших галузях господарства Східної Галичини означеного періоду, розширенні хронологічних меж дослідження, висвітлення інших аспектів діяльності діячів українського кооперативного руху.

Список використаних джерел

1. Левицький К. Про нові спілки господарські. – Львів: 3 друкарні НТШ, 1904. – 37 с.
2. Данилович С. В справі аграрних реформ. – Львів: Дім «Просвіти», 1909. – 140 с.

3. Олесницький С. Яка має бути наша рільнична організація?. – Львів: Друкарня І. Айхльбергера, 1910. – 13 с.
4. Войнаровський Т. Суспільне значення охорони селянської власності. – Львів: З друкарні НТШ, 1911. – 45 с.
5. Бородаєвський С. В. Історія кооперації. – Прага: Український громадський видавничий фонд, 1925. – 448 с.
6. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк: Товариство української кооперації, 1964. – 624 с.
7. Зільберман М. Революційна боротьба трудящих Західної України (1924–1928 рр.). – Львів: Видавництво Львівського університету, 1968. – 46 с.
8. Цяпало О. С. Іпотечні банки Галичини наприкінці XIX на початку XX століть // *Фінанси України*. – 1998. – №5. – С.103–107.
9. Шимонович Й. Економічна Україна. Наукові праці. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 432 с.
10. Комаринська З. Зародження і розвиток банківської справи в Західній Україні (друга половина XVIII – початок XX століття) // *Вісник Національного банку України*. – 2000. – №11. – С.58–61.
11. Комаринська З. Українські банки Львова в авангарді руху ощадності // *Вісник Національного банку України*. – 2007. – №5. – С.50–53.
12. Вітенко М. Вплив соціально-економічних протиріч на загострення польсько-українського конфлікту в Галичині напередодні розпаду Австро-Угорщини // *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: історія. – 2003. – №3. – С.207–210.
13. Вітенко М. Д. Польське велике землеволодіння в Галичині (кін. XIX – поч. XX ст.) // *Вісник Прикарпатського університету*. Історія. – 2008. – №14. – С.72–78.
14. Вітенко М. Соціально-економічне становище Галичини в останній третині XIX – на початку XX ст. // *Там само*. – 2012. – №22. – С.82–91.
15. Лузан Ю. Я. Кооперативні банки – важливий фактор зростання економіки // *Економіка АПК*. – 2004. – №3. – С.50–53.
16. Рент О. П., Патер І. Г. Світова війна 1914–1918 рр. і українське селянство // *Історія українського селянства Т.1*. – Київ: Наукова думка, 2006. – С.498–519.
17. Стеблій Ф. І., Кравець М. М. Східна Галичина і Північна Буковина Історія українського селянства Т.1. – Київ: Наукова думка, 2006. – С.428–457.
18. Леоненко П. М. Кредитна політика державного земельного банку Другої речі посполитої в Західній Україні // *Фінанси України*. – 2007. – №3. – С.140–149.
19. Коростіль Н. Український націоналізм і аграрне питання у Східній Галичині міжвоєнного періоду (1919–1939 рр.) // *Галичина*. Науковий і культурно-просвітний часопис. – 2008. – №14. – С.141–148.
20. Дрогомирецька Л. Ідеологія українського кооперативного руху в Західній Україні (1920–1939 рр.) // *Вісник Прикарпатського університету*. Історія. – 2010. – №18. – С.44–50.
21. Гавліч І. Ідеї кооперативного руху у поглядах українських громадсько-політичних діячів Східної Галичини (кін. XIX – поч. XX ст.) // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: історія. – 2011. – №1. – С.68–72.
22. Гладун М. Політика польського осадництва у Львівському воєводстві міжвоєнного періоду *Військово-науковий вісник*. – 2011. – №16. – С.115–124.
23. Жулканич Н. Аграрні перетворення в регіоні Карпат // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: історія. – 2011. – №1. – С.72–76.
24. Кліш А. Проблеми соціально-економічного розвитку Східної Галичини у діяльності Католицького русько-народного союзу // *Там само*. – 2011. – №2. – С.31–34.
25. Чуйко І. Роль С. Олесницького у розвитку українського кооперативного руху // *Там само*. – 2011. – №1. – С.76–81.
26. Чорна М. Кооперативна діяльність Івонни Блажкевич у Східній Галичині (1905–1939 рр.) // *Там само*. – 2012. – №1. – С.177–183.
27. Вепрів Р., Гнип І. Греко-католицька церква і організація економічного самозахисту українського населення Східної Галичини у міжвоєнний період // *Там само*. – 2013. – №2, Ч.1. – С.64–71.
28. Янюк І. Структура і організація управління парцеляційного товариства «Земля» у Львові (1907–1923 рр.) // *Там само*. – 2015. – №1, Ч.2. – С.56–59.
29. Янюк І. Організаційна структура парцеляційного товариства «Земля» у Львові (1907–1923 рр.) // *Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, 21 квітня 2016*. Київ, Україна / Редкол.: проф. І. К. Патриляк (голова), ас. І. Г. Адамська, (заст. голови), О. Р. Магдич (відп. редактор). – Київ, 2016. – С.73–75.
30. Янюк І. Основні напрямки діяльності парцеляційного товариства «Земля» у Львові напередодні Першої світової війни // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: історія. – 2015. – №2, Ч.1. – С.112–116.
31. Янюк І. Основні фінансові показники та особливості організації діяльності парцеляційного товариства «Земля» у Львові напередодні Першої світової війни (1907–1914 рр.) // *Там само*. – 2016. – №1, Ч.4. – С.50–52.
32. Янюк І. Особливості функціонування парцеляційного товариства «Земля» у Львові напередодні Першої світової війни // *Актуальні питання історії України у III тисячолітті: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 22 листопада 2016. Тернопіль, Україна / ТОКІШПО. – Тернопіль, 2016. – С.32–34.
33. Янюк І. Окремі аспекти діяльності греко-католицької церкви у сфері економічного життя українців // *Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний аспекти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 23 лютого 2017. Тернопіль, Україна / укладачі В. С. Мисик, І. Ф. Янюк, Т. Г. Дідух, О. А. Ревуцька. ТОКІШПО. – Тернопіль, 2017. – С.98–99.
34. Статті Войнаровського Т. «Земельна реформа та українське селянство», «Самостійна українська держава» та ін. // *ЦДАЛ України*. – Ф.309. – Оп.1. – Од.зб.1182. – 71 арк.
35. Листування з повітовими і земельними управліннями в м. Бережанах, Тернополі та інших про парцеляцію маєтків // *Там само*. – Ф.845. – Оп.1. – Спр.16. – 27 арк.
36. Справа про парцеляцію маєтку в с. Волків // *Там само*. – Спр.31. – 81 арк.
37. Листування з адміністратором маєтку с. Гримайлівка Хлопецьким про управління справами там же // *Там само*. – Спр.50. – 75 арк.
38. Справа про парцеляцію маєтку в с. Ізбиська // *Там само*. – Спр.78. – 67 арк.
39. Справа про парцеляцію маєтку в с. Хмельівка // *Там само*. – Спр.104. – 108 арк.
40. Переписка с Министерством финансов финансовой палатой во Львове и другими учреждениями об установлении надзора над кредитными предприятиями города. Том III // *Держархів Львівської обл.* – Ф.1. – Оп.58. – Спр.65. – 299 арк.
41. Д-р Ярослав Олесницький // *Діло*. – 1931. – Ч.184 (13423). – С.1.
42. Спогади Войнаровського // *Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. / Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Записки НТШ*. – 1961. – С.11–78.
43. Чижевський П. Аграрне питання на Україні // *Воля*. – 1921. – Т.3. – С.187–191.
44. Пашук В. С. ПАРЦЕЛЯЦІЯ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Partseliatsiia> (останній перегляд: 29.07.2017).

References

1. Levyc'kyj K. Pro novi spilky gospodars'ki. – L'viv: Z drukarni NTSh, 1904. – 37 s.
2. Danylovyh S. V spravi agrarnyh reform. – L'viv: Dim «Prosvity», 1909. – 140 s.
3. Olesnyc'kyj Je. Jaka maje buty nasha ril'nycha organizacija?. – L'viv: Drukarnja I. Ajhly'bergera, 1910. – 13 s.
4. Vytnarovs'kyj T. Suspil'ne znachennja ohorony seljans'koi vlasnosti. – L'viv: Z drukarni NTSh, 1911. – 45 s.
5. Borodajevs'kyj S. V. Istorija kooperacii. – Praga: Ukrai'ns'kyj gromads'kyj vydavnyhij fond, 1925. – 448 s.
6. Vytnanovyh I. Istorija ukrai'ns'kogo kooperatyvnogo ruhu. – N'ju-Jork: Tovarystvo ukrai'ns'koi kooperacii, 1964. – 624 s.
7. Zil'berman M. Revoljucijna borot'ba trudjashhyh Zahidnoi' Ukrai'ny (1924–1928 rr.). – L'viv: Vydavnytvo L'vivs'kogo universytetu, 1968. – 46 s.

8. Cjapalo O. S. Ipoteczni banky Galychyny naprykinci XIX na pochatku XX stolit' // *Finansy Ukrai'ny*. – 1998. – №5. – S.103–107.
9. Shymonovych J. Ekonomichna Ukrai'na. Naukovi pracj. – L'viv: LNU imeni Ivana Franka, 2001. – 432 s.
10. Komaryns'ka Z. Zarozhennja i rozvytok bankiv's'koi spravy v Zahidnij Ukrai'ni (druga polovyna XVIII – pochatok XX stolit'ja) // *Visnyk Nacional'nogo banku Ukrai'ny*. – 2000. – №11. – S.58–61.
11. Komaryns'ka Z. Ukrai'ns'ki banky L'vova v avangardi ruhu oshhadnosti // *Visnyk Nacional'nogo banku Ukrai'ny*. – 2007. – №5. – S.50–53.
12. Vitenko M. Vplyv social'no-ekonomichnyh protyrych na zagostrennja pol's'ko-ukrai'ns'kogo konfliktu v Galychyni naperedodni rozpadu Avstro-Ugors'koho // *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatjuka*. Serija: istorija. – 2003. – №3. – S.207–210.
13. Vitenko M. D. Pol's'ke velyke zemlevozdinnja v Galychyni (kin. XIX – poch. XX st.) // *Visnyk Prykarpats'kogo universytetu*. Istorija. – 2008. – №14. – S.72–78.
14. Vitenko M. Social'no-ekonomichne stanovyshe Galychyny v ostanij tretyni XIX – na pochatku XX st. // *Tam samo*. – 2012. – №22. – S.82–91.
15. Luzan Ju. Ja. Kooperativni banky – vazhlyvyj faktor zrostannja ekonomiky // *Ekonomika APK*. – 2004. – №3. – S.50–53.
16. Rejent O. P., Pater I. G. Svitova vijna 1914–1918 rr. i ukrai'ns'ke seljanstvo // *Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva T.1*. – Kyi'v: Naukova dumka, 2006. – S.498–519.
17. Steblij F. I., Kravec' M. M. Shidna Galychyna i Pivnichna Bukovyna Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva T.1. – Kyi'v: Naukova dumka, 2006. – S.428–457.
18. Leonenko P. M. Kredytna polityka derzhavnogo zemel'nogo banku Drugoi' rechi pospolytoi' v Zahidnij Ukrai'ni // *Finansy Ukrai'ny*. – 2007. – №3. – S.140–149.
19. Korostil' N. Ukrai'ns'kyj nacionalizm i agrarne pytannja u Shidnij Galychyni mizhvojennoho periodu (1919–1939 rr.) // *Galychyna. Naukovyj i kul'turno-prosvitnij chasopys*. – 2008. – №14. – S.141–148.
20. Drogomyrec'ka L. Ideologija ukrai'ns'kogo kooperativnogo ruhu v Zahidnij Ukrai'ni (1920–1939 rr.) // *Visnyk Prykarpats'kogo universytetu*. Istorija. – 2010. – №18. – S.44–50.
21. Gavlich I. Idei' kooperativnogo ruhu u pogljadah ukrai'ns'kyh gromads'ko-politychnykh dijachiv Shidnoi' Galychyny (kin. XIX – poch. XX st.) // *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatjuka*. Serija: istorija. – 2011. – №1. – S.68–72.
22. Gladun M. Polityka pol's'kogo osadnytva u L'vivs'komu vojevodstvi mizhvojennoho periodu Vijs'kovo-naukovyj visnyk. – 2011. – №16. – S.115–124.
23. Zhulkanych N. Agrarni peretvorennja v regioni Karpat // *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatjuka*. Serija: istorija. – 2011. – №1. – S.72–76.
24. Klish A. Problemy social'no-ekonomichnogo rozvytku Shidnoi' Galychyny u dij'al'nosti Katolyc'kogo rus'ko-narodnogo sojuzu // *Tam samo*. – 2011. – №2. – S.31–34.
25. Chujko I. Rol' Je. Olesnyc'kogo u rozvytku ukrai'ns'kogo kooperativnogo ruhu // *Tam samo*. – 2011. – №1. – S.76–81.
26. Chorna M. Kooperativna dij'al'nist' Ivanny Blazhkevych u Shidnij Galychyni (1905–1939 rr.) // *Tam samo*. – 2012. – №1. – S.177–183.
27. Vepriy R., Gnyp I. Greko-katolyc'ka cerkva i organizacija ekonomichnogo samozahystu ukrai'ns'kogo naselennja Shidnoi' Galychyny u mizhvojennij period // *Tam samo*. – 2013. – №2, Ch.1. – S.64–71.
28. Janjuk I. Struktura i organizacija upravlinnja parcelacijnogo tovarystva «Zemlja» u L'vovi (1907–1923 rr.) // *Tam samo*. – 2015. – №1, Ch.2. – S.56–59.
29. Janjuk I. Organizacijna struktura parcelacijnogo tovarystva «Zemlja» u L'vovi (1907–1923 rr.) // *Dni nauky istorychnogo fakul'tetu (do 150-ricchja z dnja narodzhennja M. S. Grushevs'kogo): materialy IX Mizhnarodnoi' naukovo'i konferencii' studentiv, aspirantiv ta molodyh uchenyh*, 21 kvitnja 2016. Kyi'v. Ukrai'na / Redkol.: prof. I. K. Patryljak (golova), as. I. G. Adams'ka, (zast. golovy), O. R. Magdych (vidp. redaktor). – Kyi'v, 2016. – S.73–75.
30. Janjuk I. Osnovni naprjamky dij'al'nosti parcelacijnogo tovarystva «Zemlja» u L'vovi naperedodni Pershoi' svitovoi' vijny // *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatjuka*. Serija: istorija. – 2015. – №2, Ch.1. – S.112–116.
31. Janjuk I. Osnovni finansovi pokaznyky ta osoblyvosti organizacii' dij'al'nosti parcelacijnogo tovarystva «Zemlja» u L'vovi naperedodni Pershoi' svitovoi' vijny (1907–1914 rr.) // *Tam samo*. – 2016. – №1, Ch.4. – S.50–52.
32. Janjuk I. Osoblyvosti funkcionuvannja parcelacijnogo tovarystva «Zemlja» u L'vovi naperedodni Pershoi' svitovoi' vijny // Aktual'ni pytannja istorii' Ukrai'ny u III tysjacholitti: Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii'. 22 lystopada 2016. Ternopil'. Ukrai'na / TOKIPPO. – Ternopil', 2016. – S.32–34.
33. Janjuk I. Okremi aspekty dij'al'nosti greko-katolyc'koi' cerkvy u sferi ekonomichnogo zhyttja ukrai'nciv // *Problemy nacional'no-patriotychnogo vyhovannja: istorychnyj ta psykologo-pedagogichnyj aspekty: Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii'*, 23 ljutogo 2017. Ternopil'. Ukrai'na / ukladachi V. S. Mysyk, I. F. Janjuk, T. G. Diduh, O. A. Revuc'ka. TOKIPPO. – Ternopil', 2017. – S.98–99.
34. Statti Vojnarovs'kogo T. «Zemel'na reforma ta ukrai'ns'ke seljanstvo», «Samostijna ukrai'ns'ka derzhava» ta in. // *CDIAL Ukrai'ny*. – F.309. – Op.1. – Od.zb.1182. – 71 ark.
35. Lystuvannja z povitovyvny i zemel'nymy upravlinnjamy v m. Berezhnaha, Ternopoli ta inshyh pro parcelaciju majetkiv // *Tam samo*. – F.845. – Op.1. – Spr.16. – 27 ark.
36. Sprava pro parcelaciju majetku v s. Volkiv // *Tam samo*. – Spr.31. – 81 ark.
37. Lystuvannja z administratorom majetku s. Grymajlivka Hlopec'kym pro upravlinnja spravamy tam zhe // *Tam samo*. – Spr.50. – 75 ark.
38. Sprava pro parcelaciju majetku v s. Izbys'ka // *Tam samo*. – Spr.78. – 67 ark.
39. Sprava pro parcelaciju majetku v s. Hmelivka // *Tam samo*. – Spr.104. – 108 ark.
40. Perepiska s Ministerstvom finansov finansovoj palatoy vo L'vove i drugimi uchrezhdenijami ob ustanovlenii nadzora nad kreditnymi predprijatijami goroda. Tom III // *Derzharhiv L'vivs'koi' obl.* – F.1. – Op.58. – Spr.65. – 299 ark.
41. D-r Jaroslav Olesnyc'kyj // *Dilo*. – 1931. – Ch.184 (13423). – S.1.
42. Spogady Vojnarovs'kogo // *Istorychni postati Galychyny XIX–XX st. / N'ju-Jork-Paryzh-Sidnej-Toronto: Zapysky NTSh*. – 1961. – S.11–78.
43. Chyzhevs'kyj P. Agrarne pytannja na Ukrai'ni // *Volja*. – 1921. – T.3. – S.187–191.
44. Pashuk V. S. PARCELJACIJA [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.history.org.ua/?termin=Partseliatsiia> (ostannij peregljad: 29.07.2017).

Yaniuk I., Competitor for scientific degree of Doctor of History from department of Ancient and Medieval history Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, specialist in educational methods of Ternopil Regional Communal Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine, Ternopil), Janjuk1992@gmail.com

Ukrainian credit cooperation and parceling processes in Eastern Halychyna from the early XX century

In the article the transformation of peculiarities of functioning of Ukrainian credit cooperation and parceling of landowner's landed property (division of the great landed estates into small strips aiming the subsequent sale) in the context of social-economic processes taking place in Eastern Halychyna during the early XX century – up to 1914 is investigated. The condition of development and main directions of Ukrainian credit cooperation in Eastern Halychyna in this period is analyzed. The place of the process of parceling in economic structure of Eastern Halychyna in those years is also determined. The intercommunication between Ukrainian financial-credit institutions and parceling processes taking place in Eastern Halychyna of that time is investigated. The participation of the top of Ukrainian Greek Catholic clergy in Ukrainian cooperative movement, especially in financial-credit cooperation and as well as its contribution in the development of Ukrainian parceling in Eastern Halychyna is thrown light upon. The influence of social-economic processes for Ukrainian credit cooperation and parceling is also revealed.

Keywords: society «Zemlia», cooperative bank «Zemlia», parceling, strip, country, cooperative, finances, Ukrainian cooperative movement, bank.
